

Marlies Dinjens en Stan de Jong

De vlucht van een paradijsvogel

Een bijzondere familiegeschiedenis

MEULENHOF

Dit boek is mede mogelijk gemaakt door een subsidie van het Fonds
Bijzondere Journalistieke Projecten
<http://www.fondsbjp.nl/>

Copyright © Marlies Dinjens, Stan de Jong en J.M. Meulenhoff bv,
Amsterdam

Vormgeving omslag Zeno, Amsterdam

Vormgeving binnenwerk Steven Boland

Foto voorzijde omslag en binnenwerk uit het archief van de auteur

Foto achterzijde omslag Thijs Bartels

Kaart Maedium.nl, Utrecht

ISBN 978-90-290-8869-5

ISBN 978-94-6023-590-0 (e-boek)

NUR 320

www.meulenhoff.nl

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel
van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

Proloog	9
Prinsengracht, Amsterdam 1986	11
Deel 1	
Het familiealbum	17
Mama gaat op transport	24
Mussert moet dood	41
Een oorlogshooibergliefde	47
Terug naar Nederlands-Indië	57
Deel 2	
De ramp	71
Leven zonder luxe	73
Een verdwenen aansteker	83
Een speciale vakantie...	90

De Neutron	95
Elementaire Hollandse zaken	114
Deel 3	
Conflicten, intriges en affaires	125
De RMS-zaken	127
De postcensuuraffaire	141
Liaisons amoureuses	152
De kleine Baliemaffaire	160
Deel 4	
Hoe alles uiteenvalt	171
Laat Soekarno maar komen!	176
Fotomodellen	187
Deel 5	
Terug naar Biak	203
In therapie	214
Somalië en Rwanda	225
Epiloog	
Literatuurlijst	247
Register	249

NEDERLANDS NIEUW-GUINEA

Proloog

Een klap. En daarna niets. Stilte. Ik voel water. Maar ik kan toch niet echt nat zijn? Ik voel aan mijn jurkje. Dat zit vastgeplakt aan mijn lichaam. Ik stik, ik krijg geen adem. Dit is een droom. Dit moet een droom zijn, een nachtmerrie. Naar boven moet ik, naar boven. Maar dat lukt niet. Zware pakketten vallen op mijn benen. Eentje raakt mijn arm. Dat doet pijn. Ze versperren mij de doorgang naar het wateroppervlak. Het zijn koffers. Koffers uit het vliegtuig. Ik worstel en zwem. Ja, ik zwem. Ik lig in het water en zwem. Net zat ik toch nog met papa, mama en Dijnie en Frank in het vliegtuig? En met mijn pop. Die had ik op mijn schoot vastgesjord in de riem. Toen het lampje 'riemen vast' aansprong, zaten wij allebei veilig vast in onze stoel. De piloot zei dat we nog even naar de lichtjes van Biak konden kijken. In de verte branden lichten bij het vliegveld en het KLM-hotel.

Mijn pop, denk ik, in blinde paniek, mijn pop met haar porseleinen gezichtje en haar roze jurkje. Waar is ze? Boven mij in de verte glinstert een lichte vlek. Daarheen. Daar moet ik heen. Met mijn beste schoolslagen volg ik de weg naar het licht. Eindelijk kom ik boven en hap naar lucht. Maar er is geen lucht. Ik zie alleen maar vuur. De vlammen zijn zo hoog als de metalen *quonset* waarin wij woonden. Métershoog. Ze raken mijn gezicht en mijn armen. Ik hoor gegil. Ik duik onder. Ik wil die pijn niet meer voelen. Hier moet ik niet zijn.

Waar is mama? Waar is papa? Ik zwem verder. Misschien moet ik toch niet naar het licht zwemmen. Ik denk niet meer na, ik volg mijn gevoel. Gelukkig kan ik goed zwemmen door al die lome middagen die ik met mijn broertje in zee heb doorgebracht en door onze zwempartijtjes bij Meerzicht. Nog een keer proberen. Ik steek mijn hoofd uit het water. Geen vlammen. Ik hijg. 'Daar is Hannie,' hoor ik mijn zus Dijnie roepen. Samen met Frank bungelt ze aan een stoel. Natuurlijk ben ik er, denk ik. Ik ben helemaal niet verbaasd dat ik mijn ouders ook zie. Mama zit in haar stoel. Ze drijft op het water. Dat is maar goed ook, want zij kan helemaal niet zwemmen. In zee gaat ze altijd maar tot haar knieën in het water. Als ze zou weten dat het hier hartstikke diep is en vol zit met haaien, zou ze in paniek raken. Papa houdt haar stoel omhoog. Hij zucht en steunt. Mama heeft bloed in haar gezicht. Ze heeft haar ogen dicht alsof ze slaapt. Haar brillenglazen zijn gebarsten.

Dijnie gilt. Ik ben rustig. Verdoofd. Gek genoeg schreeuw ik het niet uit, ik probeer de stroperige benzine van mijn armen af te krijgen. Papa dirigeert ons naar een opblaasbare rubberboot. Met Frank en Henkie Wage-

naar, die ook in het water ligt, probeer ik daarin te klauteren. ‘Papa, die boot is lek,’ zegt Henkie. Zijn vader en moeder zwemmen iets verderop. De boot ligt vol vieze benzine en klappt dubbel als we erin zitten. Weer eruit. Ik dobber maar wat rond en grijp een stuk wrakhout vast. Drijft daar een dode man? Een siddering trekt door mijn lichaam.

Boven mij schittert misschien wel de prachtigste sterrenhemel die ik ooit heb gezien. Papa zegt altijd dat je op Biak de mooiste sterren kunt zien, omdat er minder licht is dan in Hollandia, waar wij wonen.

‘Waar is mijn pop?’ roep ik naar mijn vader.

‘Dat is nu niet belangrijk,’ antwoordt hij bits en hijgend. Hij houdt mama nog altijd omhoog. Zij lijkt nog steeds te slapen. Nu moet ik bijna huilen. Waarom doet papa zo gemeen? Ik zou samen met mijn pop naar Holland vliegen! Samen en niet alleen.

Prinsengracht, Amsterdam 1986

Sigarettenrook kringelt omhoog uit Hannies mond. Ze neemt een slok koffie, die ze met moeite doorslikt. De eerste minuten van de therapiesessie gaan over de dagelijkse gang van zaken. Hoe ze haar tijd doorkomt. Hoe ze probeert om zo goed en zo kwaad als het gaat haar huis schoon te houden. Over haar nieuwe vriend, de kunstenaar Job. Ze voelt zich goed in zijn gezelschap, maar als ze van zijn atelier in de Haarlemmerstraat naar haar eigen huis fietst, slaan de twijfel en de angst weer toe. Die twijfel is dit keer niet ingegeven door haar onbewuste keuze voor verkeerde mannen. Altijd wordt ze aangetrokken

door spannende, originele, gevaarlijke types. Mannen die op haar vader lijken. Olaf de Rijke nam het niet zo nauw met de huwelijkse trouw en had vele minnaressen. Hannies grootmoeder, een feodale Indische dame, had hem daartoe al jong aangespoord. Nooit wist Hannie of ze mannen kon vertrouwen. Gaan ze niet allemaal vreemd, verblind als ze zijn door seksuele lust?

Maar Job is nu niet haar eerste zorg. Haar hele leven staat op losse schroeven. Ze is de laatste tijd geobsedeerd door vliegtuigen en is boos op de KLM. K-L-M. Die drie letters staan symbool voor alle woede en haat die ze voelt door het vliegtuigongeluk. Het is nu een half jaar geleden dat ze terugging naar Biak, het eiland in Nieuw-Guinea waar in 1957 een toestel van de KLM neerstortte. Hannie werd gered, samen met haar broer, zus en beide ouders. Ze behoren tot de groep van tien overlevenden, achtenvijftig anderen kwamen om het leven. Zes maanden geleden wilde ze opeens terug. Om de redders te zien, de plek van het ongeluk; om te huilen. Maar dat het zo veel zou losmaken had ze niet verwacht. Al twee maanden zit ze in de Ziektewet.

De therapeute werpt een korte blik op het binnenplaatsje van het grachtenhuis. De bloesem van de appelboom kleurt het pleintje roze. Mevrouw Année slaat de rode wollen sjaal nog een keer om haar schouders. De punt van haar ene rode gymp laat ze even rusten op de andere. Het hennarode haar heeft ze altijd netjes opgestoken met een bruine haarclip, haar lippen stift ze meerdere keren per dag donkerpaars. Zoals altijd was de begroeting bij de voordeur enigszins stijf en gereserveerd. 'Dag mevrouw De Rijke,' zei ze en gaf Hannie een hand. Daarna ging ze haar voor naar het achterhuis, door de

lange smalle gangen. Die gereserveerdheid acht ze gepast bij haar cliënten. Nooit zou ze een patiënt bij zijn of haar voornaam aanspreken. Dat zou veel te dichtbij komen. Als psychotherapeut moet je confronterend en hard kunnen zijn, vindt mevrouw Année, en dat kan niet als je op voornaambasis met elkaar omgaat. De frequentie van de gesprekken is inmiddels opgevoerd van één naar twee keer per week. Hannie komt nog steeds tot weinig en ligt dagen op de bank. Tijdens het vorige gesprek is het gebruik van medicijnen ter sprake gekomen. Zelfs een bezoekje aan de supermarkt put haar geestelijk volkomen uit. Mevrouw Année laat het gesprek wat voortkabbelen. Daarna zal ze toch naar de kern toe moeten.

‘Ik wil het met u hebben over het moment waarop u in het water lag, vlak na het ongeluk. Dat u erachter kwam dat het geen droom was, maar werkelijkheid, dat beschouwen wij in de psychologie als een van de schokkendste dingen die een mens kunnen overkomen.’

Hannie laat de boodschap op zich inwerken. Ze zet zich schrap om de herinneringen aan het ongeluk boven te laten komen. Achter in haar keel wordt het alweer dik en zwaar. Haar ogen branden. Ze mag nu geen sigaret opsteken. Dat leidt af. Ze mag alleen roken aan het begin en het einde van het gesprek. Zenuwachtig beweegt ze de blauwe plastic aansteker tussen haar vingers.

Ook mevrouw Année heeft haar sigaret gedoofd. Allebei hebben ze een staande asbak naast hun stoel staan, zo’n chique uit de jaren vijftig. Hannie hoort weer die klap. Die ene verwoestende klap...

Als ze weer buiten staat, zet ze snel haar capuchon op om haar betraande gezicht en rode ogen enigszins voor de buitenwereld te verbergen. Diep weggedoken in haar

jas fietst ze snel naar huis, uitgeput door de emoties die zijn vrijgekomen tijdens het gesprek. Ook voelt ze nu meer dan ooit de littekens, die ze opliep bij het vliegtuigongeluk. Iedere dag wordt ze hierdoor geconfronteerd met die rampnacht in 1957.

Thuis bonken de emoties nog na in haar hoofd. Ze gaat op de bank liggen en steekt mijmerend een sigaret op. Achtendertig jaar is ze nu. Pas achtendertig. Maar wat is er veel gebeurd. Nederlands-Indië, Nieuw-Guinea. Ze staat op, pakt een fotoalbum uit de kast en begint te bladeren. De portretten staren haar aan. Vele vertrouwd, andere onbekend, sommige allang dood. Maar deze avond komen ze tot leven. Otie. Grootvader Jacob. Tante Goong. Klein. Meekie. Frankie. Dijnie. Olaf. Nel.... zo veel namen, zo veel gezichten. Samen vormen ze een verhaal, een geschiedenis. Een geschiedenis, zo beseft Hannie de Rijke, waarvan zij deel uitmaakt. Een buitengewone familiegeschiedenis.